

situation of scholarship is based on the mental development, the mindset, the mindfulness of the dispute, and the differentiation of its meaning, but to explain it again, I can't explain the active vocabulary of the verbalized school students. the witness of the witness; on the basis of the value of the sign of the future. Otriman danis have become the basis for the development of those who have applied for retail development to take from the designated category of children, in the development of the cognitive abilities of the skin department with the aim of encouraging individual development.

Keywords: educational process, inclusive space, speech activity, children of primary school age, retarded mental development.

DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2020.41.03

УДК376.091.12-056.264

О.Ю.Гноєвська

nmcio@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0623-1542>

І.П.Кузьменко

kuzmenkoivan7@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4630-067X>

НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті охарактеризовані особливості розвитку дітей з системними порушеннями мовлення. Здійснений теоретичний аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми виховання та розвитку дітей з порушеннями мовлення. Розкриті особливості використання нетрадиційних методів у вихованні дітей з порушеннями мовлення, що сприятливо впливають на пізнавальний, мовленнєвий і соціальний розвиток дитини. Вказано на доцільність використання у виховній роботі з дітьми з порушенням мовлення наступних традиційних методів: бесіда, створення ігрових ситуацій, ігровий метод, доручення, заохочення, схвалення тощо.

Ключові слова: системні порушення мовлення, нетрадиційні та традиційні методи виховання, іпотерапія, кінезіотерапія ізотерапія, казкотерапія, музикотерапія, арттерапія.

Постановка проблеми. Сучасний стан функціонування спеціальної освіти в Україні характеризується необхідністю розробки адекватних та дієвих шляхів впливу на особистість дітей з різноманітними порушеннями психофізичного розвитку. Особливу категорію дітей, які потребують допомоги і підтримки, корекційно-навчальної та виховної роботи з боку не тільки батьків і вихователів, а й логопедів, корекційних педагогів, психологів та інших фахівців, складають діти з порушеннями мовлення.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема навчання, виховання та розвитку дітей з порушеннями мовлення знайшла широке відображення у вітчизняному корекційно-педагогічному досвіді. Вивчалися особливості розвитку мовлення дітей із фонетико-фонематичним та загальним недорозвиненням мовлення (Н. Базима, Р. Левіна, Ю. Рібцун, Є. Соботович, Л. Спірова, В. Тарасун, Л. Трофименко, М. Шевченко, М. Шеремет, та ін.); питання підготовки дошкільнят із ПМР до школи (Л. Бартенева, О. Боряк, Л. Дідкова, Л. Журова, Н. Нікашина, Н. Орланова, Г. Чірка, М. Шеремет та ін.).

Засади діагностики та корекції відхилень у розвитку мовленнєвої сфери висвітлені у працях видатних науковців корекційної педагогіки (Т. Ахутіна, Л. Вассерман, Т. Власова, Л. Виготський, І. Мамайчук, Л. Шипіцина та ін.).

Порушення мовлення, обмеженість мовленнєвого спілкування часто негативно впливають на формування особистості дитини, викликають специфічні особливості емоційно-вольової сфери, сприяють розвитку негативних якостей характеру (сором'язливості, нерішучості, замкнутості, негативізму, почуття неповноцінності) (Л. Волкова, І. Мамайчук, І. Мартиненко, С. Конопляста, А. Обухівська, Т. Сак, В. Сєліверстов, Л. Трофименко та ін.). Саме тому особливого значення набуває питання пошуку ефективних методів і підходів у вихованні дітей з порушеннями мовлення, що

передбачає використання не тільки традиційних, але й нестандартних методів і форм виховної роботи з даною категорією дітей.

Виклад матеріалу дослідження. Будь-яке виховання – це завжди цілеспрямований процес. Найвища мета виховання – забезпечення всебічного і гармонійного розвитку особистості. За свідченням вченого І. Підласого, мета сімейного та національного виховання тісно переплітаються і передбачають «забезпечення високого рівня освіченості й виховання свідомого громадянина України, здатного утверджувати найвищі ідеали гуманістичної культури й демократичних взаємовідносин людей, відстоювати і захищати права, гідність і честь своєї Вітчизни» (Ярмаченко М. Д. 2003).

У виборі методів виховання дітей з порушеннями мовлення слід звертати увагу на їх порушення пізнавального та психічного розвитку, складнощі в оволодінні інструкціями та спрямовувати дітей на ненав'язливе вправлення у розвитку зв'язного мовлення у ході виховних заходів з ними.

Сучасна класифікація методів виховання впливає з логіки цілісного педагогічного процесу, необхідності безпосередньої організації всіх видів діяльності дітей, їх взаємин з педагогами та між собою, стимулювання діяльності та самоосвіти. У вітчизняній педагогіці найбільш обґрунтованою є класифікація методів виховання за рекомендаціями С. Гончаренка, яка включає:

- методи різнобічного впливу на свідомість, почуття і волю дітей з метою формування їхніх поглядів і переконань (бесіда, позитивний приклад);
- методи організації діяльності й формування досвіду суспільної поведінки (вимога, вправа, привчання, створення виховних ситуацій);
- методи регулювання, корекції, стимулювання позитивної поведінки й діяльності вихованців (змагання, покарання, заохочення) (Гончаренко С. У. 1997, с. 206).

Великого значення у роботі з дітьми з ПМР надається й підбору нетрадиційних, не стандартних методів і форм виховної роботи, що надають змогу не тільки виховати всебічно розвинену особистість дитини, а й активізувати її творчий потенціал, сприяти мовленнєвому розвитку, набуттю досвіду соціальної взаємодії з оточуючими (Брушневська І. 2016, с. 73).

На думку М. Піщулки, ефективні нетрадиційні (нестандартні) методи виховання будуються на принципах народної педагогіки, презентуючи використання виховної скарбниці народної мудрості в роботі педагога з дітьми. При цьому скарбниця нетрадиційних методів виховання дошкільників велика і різноманітна і може включати: 1) народно-педагогічні методи виховання словом рідної мови; 2) методи формування суспільної поведінки молоді (нагромадження життєвого досвіду); 3) ігрові методи виховання; 4) методи стимулювання, заохочення і спонукання (Марченко І. С. 2016 с.54).

До нетрадиційних технологій у виховній роботі з дітьми дошкільного віку, які мають порушення мовлення, на думку А. Наконечної, відносяться: арт-терапія, музикотерапія, іпотерапія, казкотерапія, терапія театральним мистецтвом (Наконечна А.В. 2016, с. 146).

Одним з найбільш поширених видів арт-терапії у роботі з дошкільниками є ізотерапія (малюнок, ліплення) – лікувальний вплив, корекція за допомогою образотворчої діяльності (Р. Бурковський, Р. Хайкін, А. Захаров). У цілому, ізотерапія спрямована на розвиток уяви, соціальних і вербальних навичок, дрібної моторики, уваги; крім того, розвиваються навички правильного положення рук і захоплення олівця при малюванні, адже саме це є підґрунтям для формування навичок письма (Дермельова В. Ю., Ласточкіна О. В. 2017, с. 53).

Л. Лебедєва уточнює, що образотворча діяльність дає можливість дитині відчувати і зрозуміти саму себе; вільно висловити думки та почуття, мрії і надії, а також звільнитися від негативних переживань. Крім того ізотерапія створює позитивний емоційний настрій у групі, полегшує процес комунікації з однолітками, зміцнює культурну ідентичність дитини, розвиває почуття внутрішнього контролю, сприяє творчому самовираженню, розвитку уяви, естетичного досвіду та соціалізації дітей [26].

Також дослідниці наголошують, що використання ізотерапії в роботі з дітьми з ПМР не тільки забезпечує ефективне емоційне усвідомлення ситуації, а й надає їм (навіть у випадку агресивного прояву) соціально прийнятні, доступні форми, полегшує процес комунікації для замкнених і сором'язливих дітей; дає можливість невербального контакту, сприяє подоланню комунікативних бар'єрів і психологічних захистів. У процесі образотворчої роботи дошкільника з ПМР створюються сприятливі умови для розвитку довільності і здатності до саморегуляції. Використання методу ізотерапії

істотно підвищує особисту цінність дитини, сприяє формуванню у неї позитивної самооцінки та підвищення впевненості в собі (Дермельова В. Ю., Ласточкіна О. В. 2017, с. 53-54).

Н. Гавриш, відзначаючи цінність методу казкотерапії у навчанні і вихованні дітей з порушеннями мовлення, вказує, що виховне і пізнавальне значення казки в житті дитини надзвичайно велике. Через таку форму роботи можна реалізовувати багато навчальних, виховних, пізнавальних та розвивальних завдань. Діти повинні вміти розповідати як цілу казку, так і відтворювати її частини; використовувати її образну мову, передавати інтонаційно характер дійових осіб (Гавриш Н. В., 2015, с. 65).

Під час читання казки, дитина чує граматично правильно побудовані речення – використання зворотів, узгодження частин мови між собою, поєднання слів та словосполучень. У казці використовується ряд образних висловлювань, які є зрозумілими та близькими дітям. Наприклад: «жили-були», «ясні зорі», «лисичка-сестричка», «вовчик-братик», «горя не знали», «мороз тріщить», «зелен гай», «червоне сонце», «буря налетіла» тощо. Вони характеризують поведінку людей та тварин, явища природи, пори року. У подальшому дитина буде намагатись відтворити все це у власному мовленні

За ствердженням В. Галущенко, казкотерапія дає можливість для розвитку творчих здібностей та уяви дітей з порушенням мовлення, формування у них вмінь аналізу та закріпленню набутих та автоматизованих мовленнєвих навичок. Казкотерапія – це інтеграційна діяльність, в якій дії уявної ситуації пов'язані з реальним спілкуванням, спрямованим на активність, самостійність, творчість, регулювання дитиною власних емоційних станів. Крім того, на думку дослідниці, казкотерапію як метод виховного і корекційно-розвивального впливу, можна використовувати на всіх етапах роботи з дітьми з ПМР: під час створення ситуації заохочення, позитивного настрою дитини, комунікації; формування початкових навичок (артикуляційної моторики, розвитку дихання, голосу, дрібної моторики, номінативного словнику тощо); розвитку лексико-граматичної сторони мовлення, інтонаційно-виразного мовлення.

У дослідженні О. Борисенко, О. Ласточкіної наголошено на доцільності використання у вихованні дітей з мовленнєвими порушеннями й інших засобів фольклору, а не тільки казки. На думку дослідниць, використовуючи у своєму мовленні прислів'я і приказки, діти навчаються ясно, лаконічно, виразно висловлювати свої думки і почуття, інтонаційно забарвлюючи при цьому своє мовлення. Відгадування і вигадання загадок також впливає на різнобічний розвиток дітей. У вигляді загадки в дітей розвивається чуйність до мовлення, вони вчаться користуватися різними засобами, добирати потрібні слова, поступово опановуючи образною системою мовлення. Цікаві для дітей і скоромовки, які за своїм змістом, ритмікою навчають дошкільнят регулювати силу голосу, інтонаційну насиченість мовлення тощо. Н. Гавриш доповнює, що у скоромовках діти з ПМР не лише навчаються вимовляти важкі сполучення звуків; такі вправи сприяють формуванню гарної дикції та інтонаційної виразності мовлення.

Імаготерапія – один з видів арттерапії, в основі якого лежить театралізація психокорекційного процесу. Комунікативні дії в театральній грі опосередковані через ігрову діяльність. Враховуючи, що основою театральної (образної) гри є уявна ситуація, очевидно стає також зв'язок уяви та емоцій. Не викликає сумніву, що розвиток емоцій і становлення їх тісно пов'язані з розвитком уяви і включенням її в структуру емоційного процесу. Театральна діяльність дозволить дитині вивільнити свої емоції, та допоможе, в подальшому, регулювати поведінку.

За ствердженням А. Наконечної, застосування методу музикотерапії у виховній роботі з дітьми з ПМР від час музично-ігрових занять має на меті стимулювання розумового і фізичного розвитку дитини. Рухова активність під музику підсилює обмін речовин в організмі, підвищує загальний тонус, покращує діяльність серцево-судинної системи, регулює нервову діяльність, розвиває силові можливості дітей.

За допомогою використання методу кінезіотерапії у вихованні дітей з ПМР здійснюється корекція порушень емоційно-особистісної та мовленнєвої сфери дошкільнят. За ствердженням Є. Медведевої, Т. Добровольської, цей вид арт-терапії заснований на зв'язку музики і руху та включає в себе: танцювальну терапію, хореотерапію, корекційну ритміку (логоритміку, фонетичну ритміку), психогімнастику.

Пісочна терапія – один з видів ізотерапії, що здійснює лікувальний вплив на дітей з порушеннями за допомогою піску. Основний її принцип полягає у використанні піску, води і спеціальних

атрибутів (дерев'яного ящика чітко визначеного розміру, пісочниці та набору дрібних іграшок). У ході гри з піском у дітей з ПМР активізуються самозцілюючі резерви психіки, які виявляються за певних умов у процесі терапії. Пісок поглинає негативну психічну енергію дитини, стабілізує її емоційний стан і гармонізує психоемоційне самопочуття дитини.

Насамперед, найважливішою умовою успішності використання нетрадиційних методів виховання дітей з ПМР є тісна співпраця з їх батьками. Ефективність виховної і корекційної роботи з дітьми з ПМР, гармонійний розвиток кожної дитячої особистості багато в чому залежить від творчого співробітництва вчителя-логопеда з батьками, від уміло налагоджених професійних та особистісних відносин між ними, чіткого та у свідомого розуміння поставлених освітніх, виховних і корекційно-розвивальних завдань.

Організація роботи з родиною дитини з ПМР має вестися за такими напрямками:

1) інформаційний: ознайомлення з результатами психолого-педагогічного, логопедичного обстеження; ознайомлення з віковими особливостями нервово-психічного розвитку, етапами становлення мовлення дитини з ПМР; ознайомлення з методами корекційно-розвивального впливу (традиційними і нетрадиційними);

2) навчально-виховний напрям: залучення батьків до активної участі в корекційному процесі з подолання порушень мовлення у дитини; навчання батьків прийомам корекційно-розвивальної роботи з дитиною; формування у батьків і дітей уявлень про готовність до навчання в школі. (Ласточкина О. В., с. 165).

На думку Л. Голембійовської, А. Ревть, до здійснення поставлених завдань можуть привести використання як традиційних (батьківські збори, відвідування фронтальних та індивідуальних занять, консультації, бесіди та ін.), так і нетрадиційних (створення сімейного клубу, проведення сімейних свят) форм роботи.

Підбір правильних форм та методів роботи з батьками допоможе здійснити мовленнєву підготовку дитини з ПМР до школи, підвищити рівень знань батьків, покращити стосунки з батьками вихованців. Використання нестандартних форм допоможе зацікавити батьків до співпраці з педагогами, підвищить рівень педагогічних знань, ознайомить з різними методами та прийомами корекційної роботи.

Відповідно до неодноразово перевіреної ефективності використання нетрадиційних методів ізотерапії і казкотерапії вкажемо на рекомендації з їх використання у виховній роботі з дітьми з порушеннями мовлення.

Щодо особливостей використання методу ізотерапії, підтримуємо особливої уваги заслуговує думка Д. Гарнізонової про те, що «ізотерапія дає позитивні результати в оздоровчій та корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими вадами. У багатьох випадках ізотерапія виконує психотерапевтичну функцію, допомагаючи дитині впоратися зі своїми психологічними проблемами; є засобом її сенсорного розвитку, розкриття її творчого потенціалу».

Дітям старшого дошкільного віку легше малювати на аркуші, що знаходиться на вертикальній поверхні, або на підлозі лежачи. Їм також корисно замальовувати фарбою великі аркуші (рукою або губкою), треба прагнути до того, щоб аркуш був замальований рівномірно. Також їм можна малювати плями і лінії губкою та широким пензлем, також використовують штампи.

Дитина, яка швидко виснажується, не повинна малювати довго. Тому задум малюнку повинен відповідати можливостям такої дитини, вона повинна отримати задоволення від завершеної роботи. Інертним, млявим, обережним, хворобливо акуратним дітям корисні завдання на розвиток фантазії, змішування фарб, малювання на великих аркушах. Розгальмованим, збудженим, активним дітям, навпаки, ставлять задачі, які потребують обмеження теми і сюжету, акуратного виконання. Для дітей з порушеннями міжособистісного спілкування корисним є спільне малювання на великому аркуші. При цьому тема повинна бути широкою, щоб кожна дитина могла зобразити щось улюблене та цікаве (наприклад, «Місто», «Казкова країна»).

В ході спільного малювання виникає загальний сюжет, розвивається взаємодія між дітьми. Якщо у дитини спостерігається млявість кистей рук і недостатній розвиток моторики, краще малювати на невеликому аркуші тонким і м'яким пензликом, давати завдання на ретельне замальовування елементів, зображення дрібних деталей.

Вважаємо доцільним вказати рекомендації для ефективного використання методу казкотерапії у

вихованні дітей з порушеннями мовлення. Зважаючи на велику кількість казок, можливих для використання у вихованні дошкільників, доцільно використовувати різні типи казок. За рекомендацією О. Мальцевої, у роботі з дітьми із ПМР необхідно використовувати прості, але знайомі їм казки. Сюжет має бути цікавим, можна використовувати фрагменти, а не казку загалом.

На велику роль використання казок у виховній діяльності з дітьми старшого дошкільного віку вказують науковці А. Васильченко, Т. Новодон, Н. Тарнавська, які навіть проаналізували, на розвиток яких особистісних рис та якостей спрямована робота з ними. За їх твердженням, казка «Коза-дереза» виховує у дитині порядність, щирість, люб'язність, чуйність, товариськість, повагу до друзів; казка «Цап та баран» – сприяє формуванню доброти, порядності, щирості у стосунках, дружельності, поступливості. Казка «Лисичка та Журавель» виховує у дошкільників доброту, порядність, товариськість, щирість, гостинність, казка «Івасик-Телесик» – любов та повагу до батьків, порядність, чуйність, сміливість, мужність. Використання казок «Кирило Кожум'яка» і «Котигорошко», крім порядності й чуйності, поваги до дорослих, шанобливого ставлення до матері, сприяють вихованню любові до землі, хоробрості, мужності, взаємодопомоги тощо.

У виховній роботі з дошкільниками необхідно звернути увагу на психологічний простір роботи з казкою, що, на думку І. Шпонтанк, включає:

- Використання казки як метафори. Текст та образи казок викликають вільні асоціації, які торкаються особистого життя дитини, а потім ці метафори й асоціації складають основу для морального розвитку особистості дитини;
- Малювання за мотивами казки. Вільні асоціації проявляються в малюнку, а далі відбувається аналіз графічного матеріалу.
- Обговорення поведінки і мотивів дії персонажа слугує приводом для обговорення цінностей поведінки людини, виявляє систему оцінок людини в категоріях «добре – погане», обговорюються нагальні проблеми та провідні напрямки морального розвитку особистості дитини.
- Програвання епізодів казки – дає змогу дитині відчути емоційно значущі ситуації та програвати емоції.
- Використання казки як притчі-моралі. Підказка за допомогою метафори варіантів вирішення ситуації. Спрямованість потенціалу метафоричного світу в сферу морального розвитку особистості дитини.
- Творча робота за мотивами казки (складання, дописування, переписування казок) [49, с. 24].

Таким чином, казкотерапія та ізотерапія є ефективними нетрадиційними методами виховної роботи із дітьми з порушеннями мовлення, адже вони передбачають занурення дітей у фантастичний світ пригод, насичений досвідом пізнання, встановлення мирних відносин між героями. Діти ототожнюють себе із головними героями, проживають їх пригоди, вчать вирішувати нагальні проблеми, засвоюють норми моралі, усвідомлюють красу навколишнього світу, знайомляться із правилами поведінки у суспільстві. Залучення батьків до виховного процесу, налагодження тісної взаємодії з ними забезпечує створення єдиного простору виховного впливу та надає змогу комплексно підійти до вирішення проблеми виховання дошкільників з порушеннями мовлення.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Виховання таких дітей теж потребує особливої уваги. Тому доцільно використовувати у виховній роботі з ними наступні традиційні методи: бесіди; створення виховуючих ситуацій, ігровий метод, доручення; методи заохочення, схвалення. Скарбниця нетрадиційних методів виховання дошкільників включає: арт-терапію, ізотерапію, казкотерапію, імаготерапію, кінезітерапію, піскову терапію (сенд-плей) та ін. Використання нетрадиційних методів виховання дітей з порушеннями мовлення сприяє підвищенню їх творчого потенціалу, забезпечує розвиток мовленнєвої та пізнавальної сфери, зацікавлює освітніми та виховними завданнями, надає змогу нівелювати негативні прояви характеру і поведінки (тривожність, агресивність, негативізм, не впевненість в собі тощо).

Також було описано особливості використання нетрадиційних методів і підходів у вихованні дітей з порушеннями мовлення. Насамперед, надано рекомендації щодо організації тісної взаємодії педагогічних працівників закладів дошкільної освіти та батьків дітей з порушеннями мовлення для

налагодження співпраці у виховній роботі. Вказано на методичні особливості застосування нетрадиційних методів ізотерапії та казкотерапії у роботі з дошкільниками з порушеннями мовлення.

Комплексне застосування методів виховання сприяє кращому результату, прогнозуванню позитивних змін у поведінці та вихованості дітей, контролю за їх досягненнями. А їх вибір залежить від конкретної ситуації, індивідуальних та вікових особливостей дошкільників з порушеннями мовлення.

Список використаних джерел:

1. Гавриш Н. В. (2005). Художнє слово і дитяче мовлення. К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с. **2. Гончаренко С. У. (1997).** Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 545 с. **3. ДERMельова В. Ю., Ласточкина О. В. (2017)** Ізотерапія в навчально-виховному логокорекційному процесі осіб із загальним недорозвитком мовлення. Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації: матеріали I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (14 лютого 2017 року, м. Суми). Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. С. 51–54. **4. Лебедева Л. Д. (2003).** Практика арт-терапії : підходи, діагностика, система занять. СПб. : Речь, 2003. 256 с. **5. Марченко І. С. (2013).** Особливості логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. Логопедія. 2013. № 3. С. 52–56. **6. Наконечна А. В. (2016).** Використання нетрадиційних технологій у вихованні морально-духовного здоров'я дітей середнього дошкільного віку. Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: актуальні питання теорії і методики / за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2016. У 2-х ч. – Ч. I. С. 145–147. **7. Педагогіка / За ред. М. Д. Ярмаченка. (2003).** 3-є вид. К., 2003. 486 с.

References:

1. Havrysh N. V. (2005). Khudozhnie slovo i dytiache movlennia. K. : Red. zahalnoped. haz., 2005. 128 s. **2. Honcharenko S. U. (1997).** Ukrainyskyi pedahohichnyi slovnyk. K.: Lybid, 1997. 545 s. **3. Dermelova V. Yu., Lastochkina O. V. (2017)** Izoterapiia v navchalno-vykhovnomu lohokorektsiinomu protsesi osib iz zahalnym nedorozvytkom movlennia. Aktualni problemy korektsiinoyi pedahohiky, psykhologhii ta reabilitatsii: materialy I Vseukrainskoi studentskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (14 liutoho 2017 roku, m. Sumy). Sumy: FOP Tsoma S.P., 2017. S. 51–54. **4. Lebedeva L. D. (2003).** Praktyka art-terapyu : podkhody, dyahnostyka, systema zaniaty. SPb. : Rech, 2003. 256 s. **5. Marchenko I. S. (2013).** Osoblyvosti lohopedychnoi roboty z ditmy doshkilnoho viku z tiazhkymy porushenniamy movlennia. Lohopediia. 2013. № 3. S. 52–56. **6. Nakonechna A. V. (2016).** Vykorystannia netradytiinykh tekhnologhii u vykhovanni moralno-dukhovnoho zdorovia ditei serednoho doshkilnoho viku. Navchannia i vykhovannia ditei doshkilnoho i molodshoho shkilnoho viku: aktualni pytannia teorii i metodyky / za zah. red. O. O. Maksymovoi, M. A. Fedorovoi. Zhytomyr: FOP Levkovets, 2016. U 2-kh ch. – Ch. I. S. 145–147. **7. Pedahohika / Za red. M. D. Yarmachenka. (2003).** 3-ye vyd. K., 2003. 486 s.

Гноевская О.Ю., Кузьменко И.П. Нетрадиционные методы и подходы в воспитании детей с нарушениями речи.

В статье описаны особенности развития детей с системными нарушениями речи. Осуществлен теоретический анализ специальной психолого-педагогической литературы с проблемы воспитания и развития детей с нарушениями речи. Раскрыты особенности использования нетрадиционных методов в воспитании детей с нарушениями речи, благоприятно влияющих на познавательное, речевое и социальное развитие ребенка. Указано на целесообразность использования в воспитательной работе с детьми с нарушением речи следующих традиционных методов: беседа, создание игровых ситуаций, игровой метод, доверенность, поощрение, одобрение и т.д.

Ключевые слова: системные нарушения речи, нетрадиционные и традиционные методы воспитания, иппотерапия, кинезиотерапия, изотерапия, сказкотерапия, музыкотерапия, арттерапия.

Hnoievska O.Y, Kuzmenko I.P. Non-traditional methods and approaches in education of children with speech disorders

The article describes the peculiarities of the development of children with systemic speech disorders. Theoretical analysis of special psychological and pedagogical literature on the problem of education and development of children with speech disorders. Features of the use of non-traditional methods in the education

of children with speech disorders that have a positive effect on the cognitive, speech and social development of the child are revealed. The expediency of using the following traditional methods in educational work with children with speech disorders is indicated: conversation, creation of educational situations, game method, assignments, encouragement, approval, etc.

Speech disorders significantly affect the activities and behavior of the child, negatively affect the formation of his mental life. Speech disorders complicate communication with others, interfere with the proper formation of cognitive processes, does not favorably affect the emotional and volitional sphere. A common feature of children with speech disorders is a lack of motivation to communicate, behavioral disorders, difficulties in contact, increased emotional fatigue and more. This requires a purposeful process of learning and education, adequate selection of means of communication and the ability to apply them in practice.

The upbringing of such children also needs special attention. The principles of individual, individual-differentiated and social-personal approaches to the upbringing of children with speech disorders were considered. The importance of combining the efforts of parents with speech therapists, educators of preschool education institutions, who have the opportunity to provide educational, counseling and effective assistance to parents of preschool children.

The treasury of non-traditional methods of preschool education is diverse and may include: art therapy, isotherapy, fairy tale therapy, image therapy, kinesitherapy, sand therapy (sand play) and others. The use of non-traditional methods of raising children with TMR helps to increase their creative potential, ensures the development of speech and cognitive sphere, interests in educational and educational tasks, allows to eliminate negative manifestations of character and behavior (anxiety, aggression, negativity, insecurity, insecurity, etc.).

Key words: systemic speech disorders, non-traditional and traditional methods of education, hippotherapy, kinesiotherapy isotherapy, fairy tale therapy, music therapy, art therapy.

DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2020.41.04
УДК 376-053.4-056.262:[37.015.31:57.081.1]:81

Т.М. Гребенюк
tetanagrebenuk67@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8919-087X>
І.О. Сасіна
sasina.prof@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8046-5083>
Т.О. Купріянова
t.semenishena@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2192-1787>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ ЗОРОМ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ

У даній статті представлені напрями та критерії оцінки рівня розвитку словникового запасу у старших дошкільників. Визначені вимоги до проведення діагностичного обстеження з дітьми, які мають знижений зір. Наведені результати проведеного експериментального дослідження та встановлено особливості розвитку словникового запасу у старших дошкільників зі зниженим зором (невідповідність наявних у дітей уявлень із вербальною характеристикою слова, прив'язаність слова до наявного єдиного образу без варіативності його якостей). Визначені напрями роботи із розвитку словникового запасу дітей дошкільного віку зі зниженим зором: оволодіння словами, які вказують на назви предметів та явищ навколишньої дійсності; оволодіння змістом слова та оволодіння словом як одиницею мови.

Ключові слова: діти зі зниженим зором, словниковий запас, мовлення, ознайомлення з природою, предметні уявлення, компенсація, корекційна робота.

Постановка проблеми. Формування важливих рис особистості та мовленнєвий розвиток дитини в дошкільний період визначатимуть надалі її соціальну поведінку, що безпосередньо буде впливати на процеси адаптації та соціалізації (Л.С. Виготський, О.В. Запорожець, Д.Б. Ельконін та ін.).